

*Orgaan van de „Vereniging Vrienden van het Zaanse Huis”
Voortzetting van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans”*

Verschijnt 3-maandelijks

*Administratie: Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans
Redactie: Parkstraat 44, Zaandam*

MAART 1978 No. 65

Mijlpaal

Bij de afronding van de Zaanse Schans

Het jaar 1977 is een mijlpaal geworden in de geschiedenis van onze Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans. Niet alleen door de verbreding van het doel, waardoor een naamsverandering noodzakelijk was, maar ook door het afscheid van enkele personen. Daar is allereerst de heer Th.M. v.d. Koogh, de enige die van het begin af zitting had in de bouwcommissie en in het Stichtingsbestuur. In de bouwcommissie, die reeds in het begin van de vijftiger jaren alles begon voor te bereiden en een voorloper was van de "Stichting De Zaanse Schans".

De tweede die afscheid nam is de heer J. Kortenoever, die later als secretaris van de Stichting de Zaanse Schans, zijn krachten heeft gegeven aan de opbouw van het buurtje.

Als wij nog verder in de historie teruggaan vinden wij, dat reeds in de veertiger jaren v.d. Koogh met enige anderen er zijn werk van maakte om de in de Zaanstreek overgebleven houten panden te inventariseren en te documenteren.

Reeds vroeg was men dus doende met het documenteren van wat in onze streek aan karakteristieke bouw was overgebleven. Als onze vereniging dus zijn doelstelling verbreedt tot het Zaanse huis zijn wij terug bij het prille begin, immers die belangstelling in de veertiger jaren van v.d. Koogh c.s., resulteerde in de oprichting van de Stichting, die wilde bevorderen en documenteren: "Zaans Schoon" en die op zijn beurt heendrong naar het doen verrijzen van een buurtschapje aan de Zaan, dus tevens mede aanleiding was tot de oprichting van de Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans.

Bij het prille begin waren betrokken een aantal vrienden van het Zaanse huis en het zestal - of waren het er meer - is nu uitgegroeid tot duizend! Voor deze onze leden is het in dit opzicht een mijlpaal, omdat nu meer dan tevoren, activiteit van hen gevraagd wordt. Neen niet alleen om nu nieuwe leden te werven maar wel speciaal om te doen wat in het vorige nummer reeds van hen gevraagd werd: waken over wat ons nog rest van de Zaanse architectuur en bedreigde ontwikkelingen signaleren. Kortom, met verwijzing naar één van onze oude propagandacirculaires "Gaat het U aan Uw hart, dat in de Zaanstreek bestaande huisjes en buurtjes verkommeren?"

Wij doen een beroep op U allen, Uw vriendschap in daden om te zetten.

RUBRIEK "ZAANS SCHOON"

Ook op de kleintjes moeten we letten.

Onlangs werden de bewoners van de Watermolenstraat te Westzaan opgeschrikt door een kraakactie; een voor de Zaanstreek niet alledaags gebeuren. Het doel van deze actie was ook wat ongewoon; namelijk het vestigen van de aandacht op het in snel tempo verdwijnen van de vele kleine houten huisjes die vroeger het karakteristiek van de Zaanse dorpen mede zo sterk bepaalden.

Over het middel kraken in het algemeen en de toepassing ervan voor dit doel in het bijzonder, willen wij hier geen oordeel vellen. Voor het huisje in kwestie was evenwel – evenals bij een soortgelijke actie in het verleden – het resultaat negatief: het werd goeddeels vernield!

Deze gebeurtenissen hebben onze aandacht nogmaals bepaald bij het probleem van het behoud van deze meestal onbeschermd pandjes. Het betreft hier de kleine houten „arbeiders” huisjes, die ondanks de geringe omvang en het eenvoudige exterieur (zeker in vergelijking tot de grotere, vaak rijk geornamenteerde huizen) een belangrijke waarde vertegenwoordigen. Naast cultuurhistorische argumenten liggen ook landschappelijke overwegingen ten grondslag aan het streven naar behoud van dergelijke panden. Tensamen met het „slagen landschap”*, koopmanshuizen, boerderijen en molens zijn zij immers karakteristiek voor de Zaanstreek. Helaas wordt het belang van deze huisjes niet altijd erkend, hetgeen tot uitdrukking komt in het veelvuldig slopen van een groot aantal woninkjes van deze aard. Zij vormen namelijk een aantrekkelijk object voor kopers, die meestentijds de intentie hebben door sloop van het bestaande huisje, een gunstig gelegen bouwgrond te verkrijgen ten behoeve van een nieuwe woning. Van enige aanpassing aan de omringende bebouwing is daarbij veelal niet of nauwelijks sprake.

Gelukkig groeit de aandacht voor het behoud van dergelijke huisjes gestaag. Hierbij speelt een rol dat vele van de grotere monumentale huizen nu min of meer zijn veiliggesteld en de Zaanse Schans inmiddels als afgerond wordt beschouwd. Er is ruimte ontstaan om de activiteiten te richten op andere categorieën woningen. Daarbij zijn de „arbeiders” huisjes qua grootte, type en prijs bij uitstek geschikt voor kleine gezinnen en alleenstaanden, die met een grote dosis zelfwerkzaamheid dikwijls tot prijzenswaardige resultaten komen.

Hoe moet nu aan de toenemende interesse gestalte worden gegeven in de vorm van een concreet beleid? Het ligt voor de hand te streven naar behoud op de oorspronkelijke plaats. Dan alleen wordt het plaatselijk dorpsaanzicht gevrijwaard voor aantasting. Verplaatsing (kostbaar!) naar toekomstige beschermde dorpsgezichten als Haaldersbroek, Krommedijk en Westzaan behoort daarom slechts te geschieden als handhaving op de bestaande lokatie onmogelijk is. Is sloop van een pand onafwendbaar, dan rest nog de mogelijkheid de waardevolle elementen (bijvoorbeeld het balkenskelet, een tegelschouw of een gewelfd plafond) te redden.

Hoewel reeds enige successen zijn geboekt – zo zijn het perceel Weiver 1 te Westzaan en een pand aan het Herderskindpad in Zandijk van de sloophamer gered – is het aantal mislukte pogingen tot behoud nog te menigvuldig, getuige de recente sloop van een historisch pand aan het Hanepad in Zaandam. In het laatste geval heeft de stichting „Zaans Schoon” de belangrijkste onderdelen van het bouwskelet veilig kunnen stel-

len in de hoop met behulp van die onderdelen het pand elders te kunnen herbouwen.

Het is duidelijk, dat de huidige situatie onvoldoende bescherming biedt. Allereerst is het wenselijk de aanwezige houtbouw in de Zaanse dorpen te inventariseren. Hier ligt mede een taak voor de leden van onze vereniging. Verder dient de sloop van dergelijke panden te worden gebonden aan vergunningen, die niet gemakkelijk verkrijgbaar zijn. Totslot lijkt ook verbetering van de regelingen voor financiële steun bij verwerving en renovatie geboden. In dit laatste lijkt een duidelijke taak voor de plaatselijke overheid weggelegd.

D. van Leeuwen

DE ONTWIKKELING VAN DE ZAANSE SCHANS

Vervolg van hoofdartikel Juni nummer 1977.

De zaken zijn verder zeer energiek aangepakt. Op basis van de toegezegde rijksbijdrage en de steun van de provincie en gemeenten werd door voorzitter Metselaar en burgemeester van Zinderen Bakker van Koog aan de Zaan een grote actie opgezet om de Zaanse industrieën tot financiële steun te bewegen. De gezamenlijke overheid neemt immer nooit de volledige kosten tot restauratie voor haar rekening. De actie van deze diplomatieke en zeer ijverige leden is met groot succes bekroond. Opnieuw bewees ook de gemeente Zaandam haar grote belangstelling voor de plannen. Een in de naaste omgeving van de Zaanse Schans staande, zeer detonerende houtmeelfabriek werd opgekocht en gesloopt. Hierdoor werd het aanzien van de buurt zeer verfraaid, terwijl ook het uitzicht op en de verbinding met de door de Vereniging „De Zaanse Molen” gerestaureerde en verplaatste molens, iets noordelijker langs de Zaan gelegen, zeer werd verbeterd.

Met de eigenlijke opbouw van de Schans kon nu een aanvang worden gemaakt. Reeds in 1961 werden de eerste voorbereidingen getroffen voor de overplaatsing van de zogenaamde Haremkerij (Hoogstraat 39-41) te Koog aan de Zaan die voor de fabrieksuitbreiding moest wijken. Het huis Hoogstraat 41 werd in januari 1962 naar de Schans verrold, terwijl de eigenlijke Haremkerij, Hoogstraat 39, werd afgebroken en volgens een restauratie-ontwerp van de heer J. Schipper jr. in de Schans herbouwd op de hoek van de Kalverrijdijk en het Zonnewijzerspad.

Deze beide panden werden in de loop van 1964 door één familie betrokken. Doordat naast de oude indeling ook de oorspronkelijke kleuren van de beschildering werden teruggevonden, kon hier een zeer aantrekkelijk interieur verkregen worden in volkomen harmonie met de van gekleurde tegels voorziene schouw, hier smuiger geheten.

In 1962 werd begonnen met de overplaatsing van het huis Jagerspad 1-3 te Zaandam, welk pand aan stadssanering ten offer viel. Dit huis was zeer verwaarloosd en door diverse verbouwingen sterk geschonden. Slechts de dakhelling en onderdelen als een stuk oud schot en de zwaar gemetselde schoorsteen verraadden dat dit een 17de-eeuwspand moest zijn. Door zeer zorgvuldig onderzoek onder leiding van de stadsarchitect G.M.G. Bakker kwamen zeer interessante details aan het licht. Door een zeer verantwoorde restauratie is de Schans verrijkt met een typisch 17de-eeuws huis, zoals elders in de Zaanstreek nog maar sporadisch en dan nog verminkt, wordt aangetroffen. Dit pand kwam in de loop van 1965 gereed.

**) weiland doortrokken met sloten die in één hoofdrichting lopen.
Redaktie.*

Het huisje aan de Watermolenstraat te Westzaan in betere dagen.

Verslag van de BIJZONDERE LEDENVERGADERING gehouden op 12 december 1977.

In zijn openingswoord spreekt de voorzitter van een historische bijeenkomst, waarin een belangrijke bladzijde in de geschiedenis van de Vereniging „Vrienden van de Zaanse Schans” omgeslagen gaat worden, daarbij doelende op het afgerond zijn van de bouw van de Zaanse Schans. Gememo-reerd wordt tevens het afscheid van de secretaris van het stichtingsbestuur, de Heer Kortenoever, die wel de motor achter de opbouw van de Zaanse Schans genoemd werd. Ter ondersteuning van de woorden, die de voorzitter wijdde aan het afscheid van het lid van het stichtingsbestuur, de Heer Van der Koogh, leest hij een gedeelte voor uit het artikel over monumentenzorg – verschenen in nr. 2 van Anno – waaruit blijkt hoe vroeg reeds de Heer Van der Koogh bij de voorbereiding van de bouw van de Zaanse Schans betrokken was. Als toelichting op de statutenwijziging brengt de voorzitter in herinnering, dat de eerste behandeling van de statutenwijziging plaats vond op de jaarvergadering van 24 oktober 1977, alwaar niet het vereiste aantal leden tegenwoordig was, zodat de behandeling naar een volgende vergadering verschoven moest worden. Wel werden toen enige aanvullingen en wijzigingen voorgesteld (zie verslag jaarverg. in Anno van dec. 77), waarvan de voorzitter voorlezing doet.

De ledenvergadering gaat met deze wijzigingen accoord. Vervolgens brengt de voorzitter in herinnering, dat op deze vergadering bij stemming de goedkeuring van minimaal 3/4 van de aanwezige leden vereist is. Na telling van de handtekeningen op de presentielijst, blijkt het aantal 28 te zijn. Nu wordt door de voorzitter de statutenwijziging in zijn geheel in stemming gebracht. Bij handopsteking blijkt, dat de vergadering unaniem besluit de statutenwijziging goed te keuren. In het slotwoord spreekt de voorzitter zijn dank uit en onderstreept, dat het gaat om het behoud van het Zaanse huis, daarbij inbegrepen de Zaanse Schans. Tijdens de rondvraag wordt door de Heer De Vries geïnformeerd, of de grens van het werkgebied van Zaans Schoon ook buiten de Zaangemeenten ligt. De Heer Van Leeuwen antwoordt, dat de Zaanstreek (en dus niet alleen Zaanstad) beschouwd moet worden als begrenzing van het gebied van zorg voor het Zaanse huis. Er is dus ook werkterrein in het Amsterdamse gedeelte van Oostzaan. Uitgeest en Landsmeer vallen gevoelsmatig buiten het werkgebied van Zaans Schoon. Mevrouw Verwer uit haar misnoegen over het feit, dat in de Walvis de gewone bezoeker, die om een kopje koffie e.d. komt, niet meer welkom is. Uit de opmerkingen, die hierop

los komen, blijken meerderen het met haar eens te zijn. Verwijzing naar de Kraai wordt kennelijk door de mensen niet als een goed alternatief ervaren.

De Heer Betlem spreekt zijn verontrusting uit over de op handen zijnde polderpeilverlaging; de paalfunderingen zullen er ernstig onder te lijden krijgen. Helaas is door niemand op dit probleem een zinnig antwoord te geven.

Na de pauze wordt door de Heer Van Leeuwen, aan de hand van dia's, verteld "Wat er komt kijken bij het behoud van oude buurtjes". Dit relaas gaat echter wel zeer speciaal over het braak liggende gebied, waar eertijds houthandel Donker gevestigd was, alsmede over het aangrenzende deel, genoemd "Dominees tuin". Welk een problemen zijn – vooral voor de bestuurders van Zaans Schoon – te overwinnen geweest, om voor dit gebied een goed bouwplan te ontwerpen. En als dan uiteindelijk het project uitvoerbaar lijkt te zijn, wordt er een streep gezet door alle plannen, omdat de opvattingen over explosiegevaar en geluidshinder – als gevolg van een nieuwe hinderwet – een bebouwing van het terrein onmogelijk maken. Wat een desillusie! De Heer Van Leeuwen ziet nog wel als enig toekomstbeeld het handhaven en aanvullen van de nog aanwezige bebouwing van Dominees-tuin, het Hazepad en het Langepad.

BERICHTEN

Het melden van bedreigde ontwikkelingen

Wie van onze leden iets wil melden over bedreigde panden of over verwaarlozing, gelieve te telefoneren met Mevr. J. Valk-Hampe
Torenstraat 7 Westzaan
tel. 075 - 28 21 73

ACCEPTGIRO'S VOOR CONTRIBUTIE

Reeds enige weken geleden zond onze penningmeester U een acceptgirokaart. Voor zover U die nog niet behandelde vragen wij U: wilt U meehelpen aan een vlotte afwerking? U zult ons werk hiermee zeer verlichten.

NIEUWE LEDEN

Die wij hierbij hartelijk verwelkomen

De Heer J. Hopman, Amsterdam
Mej. Cor de Vries, Mill (N.Br.)
De Heer E. van der Veen, Uitgeest
De Heer B.W. Zon, Westzaan
De Heer Kees Hoop, Zaandam
Mevr. H.L. Tiesinga-Autsema, Zaandijk
De Heer G.H.L. Tiesinga, Zaandijk

NIEUWS OVER DE ZAAANSE SCHANS VAN 25 JAAR GELEDEN.

In de Typhoon van 14 januari 1952 kwam het volgende bericht voor:

De gemeenteraad besloot in principe medewerking te verlenen aan het stichten van een Zaanse buurt in de Kalverpolder. "Maar hiermee is geen enkele financiële toezegging gedaan", zei D. Metselaar (pvda).

En in het nummer van 21 januari 1952:

Burgemeester W. Thomassen van Zaandam, zijn Zaandijkse collega A.H. van Gelderen, architect J.B. Schipper jr en mr. J.W. Groesbeek spraken met minister In 't Veld over financiële rijkssteun voor het bouwen van wat genoemd werd, een Zaanse buurtje in de Kalverpolder. In 't Veld was in principe bereid medewerking te geven. Dat kon nauwelijks verwondering wekken, want in 1948, toen hij pas burgemeester van Zaandam af was, had hij gepleit voor het bewaren van de Zaanse houtbouw.

over het nummer van 2 december 1952:

Zaans Schoon, dat ijverde voor het bouwen van een Zaanse buurtje in de Kalverpolder, vernam, dat de regering in principe bereid was daarvoor subsidie te geven.

En dan over het nummer van 30 december 1952:

In de school aan de Hogendijk te Zaandam werd de tentoonstelling "Oud Zaandam" gehouden. Wethouder M.J. Hille opende haar. De aanleiding was de aankoop van een aantal historische stukken met betrekking tot de Zaanstreek op een veiling in Utrecht. Er stond ook iets van de toekomst: een maquette van het Zaanse Buurtje, dat men hoopte ooit in de Kalverpolder te kunnen maken.

Nu wij spreken over tot stand gekomen afronding van de Zaanse Schans, zal het onze lezers interesseren deze berichtjes te lezen. Vooral het twee maal gebezigde "in principe" valt op en nu kunnen wij zeggen: "Het had toch maar een tastbaar resultaat!"

BOEKJE "HET BAKKERIJ MUSEUM"

Over de geschiedenis van het Bakkerij Museum is een boekje verschenen getiteld "In de gecroonde duivekater". Het is een uitvoerig geïllustreerd werkje, dat is geschreven door de gemeente archivaris van Zaanstad.

Kortom, U moet het zelf maar eens lezen; het is interessante lectuur.

De prijs is f 2,-, verkrijgbaar bij B. IJskes, Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans, te bestellen per giro à f 2,80, Postgiro 626379.

Vereniging „Vrienden van het Zaanse Huis”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967
Secr.: R. de Hoog, Zonnewijzerspad 8, Zaandam
Penningmeester: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, Westzaan
Postgiro 742899 ten name van:
Penningm. Ver. Vrienden v. d. Zaanse Schans, Westzaan.
